

Žrtev sodne in politične zarote

V. M.

Mohorjeva družba iz Celovca je nedavno izdala knjigo Božidarja Finka *Za notranjo osvoboditev Slovenije*. Iz nje smo ob 60. obletnici sramotne obsodbe škofa dr. Gregorija Rožmana izbrali nekaj razmišljanj o sodbi in o škofu.

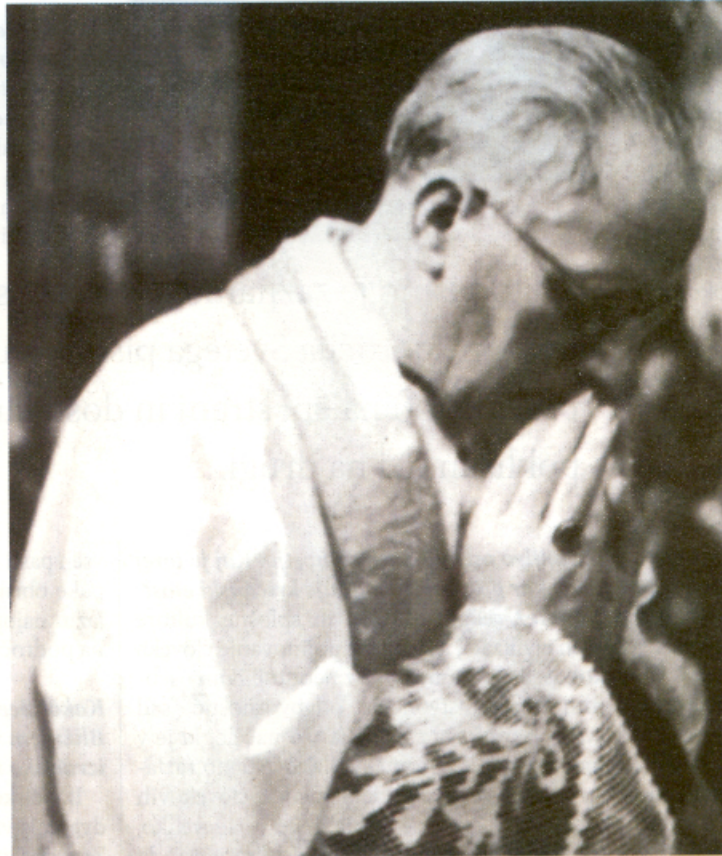
Sodbo Vojaškega sodišča IV. Armade je bil škof dr. Gregorij Rožman 30. avgusta 1946 v Ljubljani obsojen v odsotnosti na 18 let zapora s prisilnim delom, na izgubo političnih in državljanških pravic za dobo desetih let po izteku zaporne kazni in na zaplombo celotnega premoženja. Na formalno pritožbo zagovornika je Vrhovno sodišče jugoslovanske armade v Beogradu sodbo že po dveh dneh potrdilo, določilo pa je še novo stransko kazen odvzema državljanstva. Sodba je postala pravnomočna in škof je bil uradno zaznamovan kot sramoten hudo-delec za dolgo povojno dobo.

Pravna varnost Proti pravnomočni sodbi ni bilo več rednih pravnih sredstev, s katerimi bi jo bilo dovoljeno zaradi kakršnih koli nepravilnosti izpodbijati pred višjim sodiščem. Sicer pa je bila vsaka pot zaradi pritiska diktatorskega režima že vnaprej zaprta.

Šele ko je Slovenija po letu 1990 doživela osvoboditev, je bilo mogoče začeti misliti na razveljavitev krivične obsodbe. Pravosodno pot določa zakon o kazenskem postopku, ki dopušča dvoje izrednih pravnih sredstev, s katerima se lahko izpodbija pravnomočna sodba.

Prvo tako sredstvo je obnova sodnega postopka, ki ga dovoli sodišče predvsem tedaj, če se navedejo nova dejstva ali predložijo novi dokazi, ki bi lahko povzročili oprostitev obsojenega. Če sodišče prve stopnje ne zavrže in ne zavrne zahteve za obnovo, izvede ves postopek znova in izda sodbo, s katero prejšnjo sodbo v celoti ali delno razveljavi ali potrdi njeno veljavnost, lahko pa jo tudi spremeni, a ne v škodo obsojenega.

Drugo izredno pravno sredstvo je zahteva za varstvo zakonitosti. Ta se sme vložiti, če je bil v postopku kršen kazenski zakon,

Dr. Gregorij Rožman

zakon o kazenskem postopku ali kakšen drug zakon, katerega kršitev je vplivala na zakonitost sodne odločbe. O zahtevi odloča vrhovno sodišče, ki pravnomočno sodbo spremeni ali jo v celoti razveljavi, lahko pa zadevo vrne nižjemu sodišču v vnovično odločanje.

Obnova postopka Republiški državni tožilec Anton Drobnič je uporabil obe sredstvi. Najprej je vložil zahtevo za obnovo postopka pri Okrožnem sodišču v Ljubljani. Zaradi kar najboljšega utemeljevanja zahteve je naročil zgodovinarjema dr. Tamari Grisser Pečar in dr. Francetu M. Dolinarju, da sta izdelala strokovno ekspertizo. Oba sta preučila vso pomembno škofovo medvojno

dejavnost, na katero se je nanašala obtožnica in obsodba. Leta 1996 jo je založba Družina objavila v knjigi *Rožmanov proces*.

Okrožno sodišče je z odločitvijo zavlačevalo in je zahtevo za obnovo postopka večkrat zavrglo. Osemletno prelaganje odločitve z nižjega na višje sodišče in nazaj slovenskemu sodstvu ni v čast.

Varstvo zakonitosti Generalnemu državnemu tožilcu Antonu Drobničju ni preostalo drugega, kot da je leta 1998 vložil zahtevo za varstvo zakonitosti. Tu pa je vmes posegla politika. Ko je Drobničju potekel mandat, je njegovo mesto zasedla Zdenka Cerar. Ker je vedela, da bi vrhovno sodišče ne moglo ravnati drugače, kot

da sodbo razveljavi, je takoj po prisegi objavila, da bo umaknila zahtevo za varstvo zakonitosti, kar je utemeljila z besedami, da zahteva ni v narodnem interesu. Ni povedala, kaj je narodni interes, in ne, kaj ji je dalo pravico, da ugotavlja, kaj ni v narodnem interesu. Zahtevo prednika je torej umaknila in s tem prekršila dolžnost varovanja zakonitosti ter ravnala, kot ji je narekovala njena politična usmerjenost.

V zahtevi za varstvo zakonitosti so bile navedene vse kršitve, ki jih je najti v procesu proti škofu Rožmanu in zaradi katerih njegova obsodba sploh ni bila pravno veljavna. Vojaško sodišče ni bilo stvarno pristojno, da sodi škofu kot nevojaški osebi, ker vrhovno sodišče jugoslovanske armade o tem ni izdalo posebne odločbe. Obtožba je bila vložena neposredno, brez prej uvedene preiskave. Obtožnica ni obsegala zadostnega opisa očitanih dejanj in je bila v sebi neveljavna. Obdolženemu ni bila niti posredno vročena obtožnica ne nobeno vabilo na obravnavo. Zagovornik ni bil postavljen pravočasno in je tudi prepozno prejel vabilo na obravnavo. Ker je bil škof odsoten, bi mu moralo sodišče določiti zagovornika že v pripravljalnem postopku.

Revolucionarna sodba Sodba je bila izdelana po revolucionarnem naklepu in je izraz maščevalnih nagonov. Sodišče je obsodilo škofa zaradi dejanj, ki po nobenem predpisu niso kazniva dejanja, in je s tem kršilo kazenski zakon. Izrek sodbe je večinoma nerazumljiv, ker ne navaja znakov kaznivega dejanja. Med obtožnico in sodbo so pogosto očitne razlike: sodišče je škofa obsodilo za dejanja, za katera sploh ni bil obtožen, ali pa ni v celoti rešilo predmeta obtožbe.